

Issızlığın Ortası Romanında Politika**Politics in the novel *The Middle of Nowhere*****Mustafa OKÇUL *** Öz

Türkiye’de 1960-1980 arasında yaşanan siyasi ve sosyal hadiseler hayatın akış biçimini değiştirdiği gibi dönem edebiyatının kimliğine de şekil verir. Darbeler dönemi olarak anılan bu yılların toplumsal bellekte bıraktığı izler, pek çok edebî metinde konu/tema olarak belirir. Bu inceleme, 1970’li yıllarda kaleme alınan ve o dönem Türkiye’sinin siyasi, askerî, toplumsal olay ve olgularından izler taşıyan Mehmet Eroğlu’nun *Issızlığın Ortası* romanındaki politik yansımalarını incelemeyi hedeflemiştir. Yazar söz konusu eserinde o yılların siyasi olaylarını, askerî darbelerini, öğrenci hareketlerini, toplumsal ayrışmalarını ve Kıbrıs Harekâtı’nı zemin yapar. Mehmet Eroğlu, politik fikirlerin aydın, öğrenci, işçi, mahkûm gibi farklı toplumsal gruplar üzerindeki ruhsal ve düşünsel etkilerini içerecek biçimde romanı kurgular. Toplumda meydana gelen ayrışmanın, kişilerin iç dünyalarında, iş hayatlarında, arkadaşlıklarında, özel ilişkilerinde yarattığı sarsıcı etkilere odaklanılır. Eserde sözü edilen dönemin sol paradigmadaki nasıl algılandığı, ona ne gibi eleştiriler sergilendiğinden de bahsedilir. Yaşanan olayların bireysel etkileri romanda Ayhan ve tanıdıkları bağlamında resmedilir.

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Iğdır
Mehmet İşler Sosyal Bilimler Lisesi
mustafaokcul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2463-7511
Iğdır / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler:

Mehmet Eroğlu, Türk romanı, Cumhuriyet dönemi romanı, politika.

* Dr., Ministry of Education, Iğdır
Mehmet İşler Social Sciences High
School
mustafaokcul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2463-7511
Iğdır / TÜRKİYE

Abstract

The political and social events that took place in Turkey between 1960 and 1980 not only changed the flow of life but also shaped the identity of the literature of the period. The traces left in social memory by these years, known as the period of coups, appear as subjects/themes in many literary texts. This review aims to examine the political reflections in Mehmet Eroğlu’s novel *The Middle of Solitude*, which was written in the 1970s and carries traces of the political, military and social events and phenomena of Turkey at that time. In his work, the author uses the political events of those years, military coups, student movements, social divisions and the Cyprus Operation as the basis. Mehmet Eroğlu constructs the novel in a way that includes the spiritual and intellectual effects of political ideas on different social groups such as intellectuals, students, workers and prisoners. It focuses on the shocking effects of the separation in society on people’s inner worlds, business lives, friendships and private relationships. In the work, it is also mentioned how the period in question was perceived by the leftist paradigm and what kind of criticisms were made against it. The individual effects of the events are depicted in the novel in the context of Ayhan and his acquaintances.

Başvuru/Submitted: 25/05/2023

Kabul/Accepted: 27/09/2023

Keywords:

Mehmet Eroğlu, Turkish novel, Republic era novel, politics.

Makale Bilgileri

Atıf: Okçul, M. (2024). Issızlığın Ortası Romanında Politika. *Selçuk Türkiyat*, (63): 227-242. Doi: 10.21563/sutad.1302531.

- Etik Kurul Kararı:** Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası: Katılımı yok.
Mali Destek: Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması: Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları: Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Değerlendirme: İki dış hakem / Çift taraflı körleme.
Benzerlik Taraması: Yapıldı – iThenticate.
Etik Beyan: sutad@selcuk.edu.tr, selcukturkiyat@gmail.com
Lisans: Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile lisanslanmıştır.

Article Information

Citation: Okçul, M. (2024). Issızlığın Ortası Romanında Politika. *Selçuk Türkiyat*, 227-242. Doi: 10.21563/sutad.1302531.

- Ethics Committee Approval:** It is exempt from the Ethics Committee Approval.
Informed Consent: No participants.
Financial Support: The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest: No conflict of interest.
Copyrights: The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.
Assessment: Two external referees / Double blind.
Similarity Screening: Checked – iThenticate.
Ethical Statement: selcukturkiyat@gmail.com, fatihnumankb@selcuk.edu.tr
License: Content of this Journal is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

Giriş

2 Ağustos 1948 tarihinde İzmir'de doğan Mehmet Eroğlu, 1967 yılında ODTÜ İnşaat Mühendisliği bölümüne girdi. Öğrenci derneği başkanlığını yaptığı bu fakülteden 1971 yılında, 12 Mart Darbesinin ardından kurulan sıkıyönetim mahkemesinde yargılanmasına başlandığı sırada mezun olur. Mehmet Eroğlu, iki yıl süren yargılanmanın sonucunda, 1973 yılında 8 yıl ağır hapis ve 2 yıl sürgün cezasına mahkûm edilir ancak mahkûmiyeti 1974 genel affıyla ortadan kaldırılır¹.

Mehmet Eroğlu'nun yazmaya başlaması tam da bu döneme rastlar. Eroğlu'nun yaşamı, sol minvalde şekillenir. O, farklı zamanlarda 68 Kuşağına mensup kişi ve örgütlerin düzenlediği bazı eylemlere de katılır. 12 Mart 1971 Muhtırası, kendisini Marksist olarak niteleyen yazar üzerinde derin bir iz bırakır. Bunu hafifletmek amacıyla yazmaya başladığını belirtir: *"Beni yazmaya iten şey, yaşadıklarımıdır denebilir. Aşağı yukarı 1970'te yazmaya başladım. 12 Mart, bizim kuşağın üzerinde kalıcı hasarlar bırakan bir dönemdi. Kitaplarıma o fonları almamın nedeni, o büyük cehennem ateşinde kavru lan insanları yazma isteğinden geliyor."* (Yürek, 2009, s.35).

Yazar, 1974'de kaleme almaya başladığı ilk romanı *Issızlığın Ortası*'nın yazımını 1977'de bitirir. Eser, 1979 Milliyet Roman Ödülü'nü kazanmasına rağmen solcu ve anti-militarist unsurlar taşıdığı gerekçesiyle yayınevince romanın basımından vazgeçilir. Yazarın 1981'de tamamladığı *Geç Kalmış Ölü* adlı ikinci kitabı da yayınevinin benzer gerekçeler ileri sürmesi sonucunda ilk romanıyla aynı akıbeti paylaşır.

Mehmet Eroğlu, tanık olduğu dönemin siyasi ve sosyal şartlarından etkilenmiş bir yazardır: *"O dönemlere tanıklık ettim, bir kısmının içinde yaşadım. Böyle olunca da yazmaya o noktadan başladım."* (Özer, 1984, s. 30). Bu etki onun hem özel yaşamı hem de edebî kimliği üzerinde iz bırakır. Siyasi tutumundan sorgulama yaşamış birinin sanatsal ürünlerinde bu etkinin yansıması olağandır. Eroğlu romanlarının *"merkezine gerçek hayatın gerçek insanlarını"* (Yürek, 2009, s. 438) koyar. Bu bağlamda *Issızlığın Ortası* romanında kurgunun merkezinde yer alan şahısları ve olayları, yazarın gerçek yaşamında temas ettiği kişi ve aksiyonların birer yansıması olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim Hasan Bülent Kahraman da (1984, s. 67) romanın ana kişisi Ayhan için *"1970 kuşağının dramını"* somutlaştıran kişi benzetmesi yapmaktadır.

Siyasi görüşleri doğrultusunda yaşamını şekillendiren Eroğlu, sözü edilen romanında kişileri politik görüşleri bağlamında konumlandırır. Karakterlerin çoğunu "yenilenler" olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Eserdeki *"her tip, belirli bir [politik] sorunsalı"* (Kahraman, 1984, s. 66) simgeliyor. Toyken kendilerini genç devrimci olarak niteleyen bu romantikler, yaşamın gerçekliğiyle karşılaştıkça savrulurlar. Eser, bu kişilerin politik serüvenlerini savaş karşıtlığı, sosyalizm, darbe mevzuları üzerinden aktarır. Sözü edilen hususlar romanda bireysel bilinçlenme süreci bağlamında sunulur. Eser bu yönüyle varoluşçuluk felsefesinden izler taşır.

¹ <https://www.mehmeteroglu.net/biyografi/> Erişim tarihi: 17.02.2023

Issızlığın Ortası Romanında Politik Unsurlar

Birey ile toplum arasında sıkı bir bağ vardır. Toplumda meydana gelen olumlu olumsuz hareketler, insan yaşantısını doğrudan etkiler. Bireyin ruhsal ve bilişsel dünyası, çevresinde meydana gelen siyasi, sosyal, sanatsal, ekonomik nitelikli eylemlerle şekillenir. Meydana gelen buhranlar, bunalımlar, değişimler, gelişimler o toplumun her alanında olduğu gibi edebî ürünleri de etkiler. Dolayısıyla toplumsal olaylardan etkilenmeden varlığını sürdürebilen bir edebiyattan söz edilemez. Edebiyat ve toplum, gelişim süreçlerinde birbirlerini sürekli etkiler. Söz konusu olan insansa ve edebiyat da insani halleri merkeze aldığına göre bireyin yaşadıklarından soyutlanamaz edebiyat. İnsanın edebî metinlerde sunulma biçimi, sanatçının tutumuna göre değişkenlik gösterir. Sanatçı, eserde öne çıkarmak istediği tema, konu, durum, teze bağlı olarak kişilere karakter biçer.

Türk edebiyatında sosyal olayların metnin merkezine alınması Tanzimat dönemiyle başlar. Tanzimat ile beraber roman, hikâye, tiyatro, şiir ve diğer türlerde birey dış gerçeklik ya da iç dünyası bağlamında edebî eserde konumlandırılır. Türk edebî metinleri sonraki süreçte meydana gelen Birinci Dünya, Kurtuluş, İkinci Dünya savaşlarına; rejim değişikliği ile diğer sosyal/siyasi atmosferlere göre kimlik kazanır. Söz konusu hadiseler, sanatçının estetik kaygısına göre esere yansır.

Issızlığın Ortası romanında 1970'li yılların siyasi atmosferi, bireysel olguları, toplumsal çalkantıları, Türkiye'nin iç ve dış siyaseti, resmî ideoloji ile onu benimsemeyen kişilerin/sınıfların mücadelesi, ana figür Ayhan ve onun iletişim kurduğu kişiler aracılığıyla resmedilir. Ayhan, Rezzan, Ali, Halit, Naci, Nalan, Violet, Papaz, Doktor, Murat, Fazıl... Hepsi bir şeyleri tekrar yaşatma, hayatlarında yeni bir hamle yapma ve en önemlisi de kendileriyle savaş verip özgün birey olma derdindedirler; ama en çok da Ayhan... Ayhan'dır kendisiyle, geçmişiyile, düşünceleriyle, şimdi ile en çok savaşan.

Edebiyatı "*bir toplumsal eylem*" olarak tanımlayan Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortası* eserinde bireyin inancını-inançsızlığını, yalnızlığını, ilk gençliğindeki ütopyik siyasi fikirlerini, hayal kırıklıklarını, pişmanlıklarını ülkenin siyasi, askerî ve toplumsal olgularını da dikkate alarak Ayhan ve onun mazisiyle hesaplaşması sarmalında anlatır.

Issızlığın Ortası romanının anlatı zamanı 1975 yılının Ocak-Şubat aylarıdır. Yazar, geriye dönüş tekniğiyle zamanı 1963 ile 1975 yıllarını kapsayacak şekilde genişletir. Anlatılan olaylar Ayhan çevresinde gelişen dönemin sol eylemleri, Kıbrıs Harekâtı, Türkiye'nin siyasi atmosferini içermektedir. Bu olaylar Ayhan ve çevresinin dünyalarında oluşturduğu hasar bağlamında resmedilir. Ayhan'ın, arkadaşı Zafer'i bulmak amacıyla yaptığı yolculuk, onun geçmişiyile hesaplaşması eşliğinde ilerler. Yazar geriye dönüş tekniğiyle maziye giderek Ayhan için kendini, geçmişini, yaşamını sorgulama kapısı aralar. Zaman, Ayhan'ın zihninde yeniden inşa edilir.

"*Nerede yanlış yaptık biz?*" (Eroğlu, 2007, s. 287) sorusuna cevap ararken Ayhan, artık yaşamını sorgulama, yaptıklarını mantık süzgecinden geçirme, hatalarını telafi etme derdindedir. O, bunları yaparken hayatında yeni bir başlangıç yapma arayışında bulur kendini. Ama bu kolay olmayacaktır. Ayhan da bunu bildiği için en basit yolu seçer: İntihar! Fakat bu işi de beceremeyecektir. Tıpkı yirmi altı yıllık hayatını

tasarladığı gibi yaşamayı beceremediği gibi... İntihar teşebbüsü, Ayhan için başka bir labirent demektir. Her koridoru yeni bir çıkmaza açılan bir yol. Ayhan'ın artık geri dönme şansı da yoktur. Ya başaracak veya yeniden intihara girecektir. İşte Mehmet Eroğlu tam da buradan başlatır romanı. Eroğlu, Ayhan vasıtasıyla genelde savaş ve şiddeti, özelde ise Kıbrıs Savaşını, 12 Mart 1971 darbesini, darbenin arifesinde ve sonrasında sağ-sol çatışmalarını, resmî ideolojinin olaylar karşısındaki tutumunu, din-siyaset ilişkisini ve nihayetinde tüm bunların birey üzerindeki politik yansımalarını romanda anlatır. Roman, her ne kadar kişilerin bireysel yaşamlarındaki savrulmaları öne çıkarsa da eserin arka planında politik çalkantıların yaşandığı 1970'li yıllar Türkiye'sinin siyasi panoramasını savaş karşıtlığı, sosyalizm, darbe konuları etrafında şekillendirir. Yazar, bu hususları metinde solun öz eleştirisi bağlamında sunar.

1. Savaş Karşıtlığı

Mehmet Eroğlu, *Issızlığın Ortası* romanında bireyi, hümanist ve karşıt değerler pozisyonlarında konumlandırır. Yazar, kişilere insan ve insan görünümlü diğer canlılar kutbundan yaklaşır. İnsan olan; sorumluluk sahibi, neyi, ne için yaptığını bilen, başkasının güdümünde olmayan, her şeyi insanlık adına sorgulayan bir duruşa sahiptir. Tabii bunlar da yetmez çünkü bunu savunanlar da bir zamanlar kendilerince haklı bazı ideolojiler uğruna başka insanlar öldürmüş bireylerdir. Yalnız bu bireyler hatalarını geç de olsa; yani insan öldürmüş de olsa anlamış kişilerdir. Fakat bu kavrayış onlar için yeterli değildir. Çünkü onların iradeleri dışında kalan güçlerin kontrolündeki savaşlar, insan öldürmeler devam etmektedir. Bu yanlıştır ve bu yanlışın anlatılması gerekir. Peki, kim anlatacak? Ayhan, Papaz, Violet, Doktor ve diğer pişmanlar... Bu noktada romanın temel tezlerinden biri olan savaş karşıtlığı ortaya çıkar: "*Evet, insanlıkta inanılacak hiçbir şey kalmadı. Öyle bir insanlığın malıyız ki, değer verdiği bütün kavramlar kanla yıkanmış, barış diyerek açtığı bütün yollar kan göllerine dönüşmüş, mutluluk diye sunduğu her şeyin gölgesi ölümle damgalanmış.*" (Eroğlu, 2007, s. 330).

Mehmet Eroğlu, roman kişilerini idealize edilmiş, masalsi nitelikler taşıyan kahramanlar olarak sunmaz. Eser kişileri, tıpkı içimizden biri gibi acıyla, tecrübeyle yoğrulmuş ve yaşamın "*Pandora kutusunu*" (Eroğlu, 2007, s. 113) sonradan açmış bireylerdir. Bu yönüyle kahramanların düşünceleri ve eylemleri tutarsızlık sergilese de okura samimi gelir. Ayhan, Kıbrıs savaşına kadar siyasi gruplar içinde yer almış, ülkeyi ve insanlığı ideal düşünceler etrafında değiştirmeyi tasarlayan hayalperest biridir. Fakat bu hayalleri fikirsiz derinlikten yoksundur.

Savaş bitip de Ayhan, Kıbrıs'taki bir köyde asteğmen olarak askerliğine devam edip o köydeki bir Papaz ile tanışınca ve akabinde Rum kızına, Andoniça'ya sevdalanınca, Doktor'un tabiriyle Ayhan'ın "*Pandora kutusu*" açılır. Ayhan, ne amaçla olursa olsun savaşın insanlık için bir trajedi olduğunu düşünmeye başlar. Öte yandan, sevdiği genç kıza kaybetme tehlikesi de yaşamaktadır. Sevdiğinin bu savaş yüzünden kendi köyünden gidecek olmasını ve ondan ayrılacak olmasını kabullenememektedir ve Andoçına vasıtasıyla savaşı, insanlığın bu utanç verici olgusunu sorgulamaya başlar:

“Düşmanlığın, öfkenin, kinin, kanın pusuya yattığı bu köyde hayatla kurduğum tek bağın o kız olduğunu nasıl açıklayabilirim? İri damarlar boğazımdan aşağıya yuvarlanıyor. Bana korkmadan, ölüme değil de bir insana, hayata bakar gibi bakan tek kişi o bu köyde.” (Eroğlu, 2007, s. 277).

Issızlığın Ortası romanında kahramanların savaşa yaklaşım biçimi o dönem Türk edebiyatındaki yaygın söylemin dışındadır. Eserin ana kişi Ayhan İlyasoğlu'nun savaş algısı, Anadolu insanının cihat ve kahramanlık atfederek kutsileştirdiği yaklaşımdan farklıdır. Gürsel Aytaç (2016, s. 334) da savaşta ölümün niteliği, kahramanlıkla cana kıyma arasındaki ayırım gibi farklı tutumları işlemesi yönleriyle romanın özgün bir kimlik kazandığını söyler. Ayhan “entelektüel olmanın verdiği bir hayat duygusuyla savaş trajik bir olay olarak” (1984, s. 17) görür. Mehmet Eroğlu, roman kahramanları vasıtasıyla savaş karşıtlığını bazen ana karakterin ağzından felsefi bir üslupla bazen de romanda çok ön planda olmayan ama ortaya çıktığında söylemleriyle aslında romandaki tema taşıyıcılardan biri olduğu anlaşılan yardımcı bir karakterle aktarır:

Bizler aslında hayvanız, diyor. (Mösyö Pier) Hem de en kötüsü pençe yerine parmaklarına demirden ölümler kuşanan bir türden. Sanki Homo-Homicidus. Yani öldürmek için iç güdüsüyle öldüren cinsten. Biliyor musunuz ki doğada hiçbir canlı kendi türünden olanları salt öldürmek amacıyla öldürmez. Ama biz insanlar bunun binlerce yolunu keşfettik. Kurşundan nükleer silahlara kadar. Aslında korkağız. Ve bu doğanın içinde korkunç bir ürkeklik içindeyiz. Sonuç: Öldürmek ya da Tanrı yerine geçmek güdüsü. (Eroğlu, 2007, s. 263)

Ayhan, aslında mazisinde istemeden veya başkalarının kararları sonucu savaşta üç kişi öldüren ama bundan pişman olan ve bunu tüm yaşamı boyunca hisseden biridir. Ayhan bu kirli mazisiyle hesaplaşmaya çalışır. Bu yüzden “değerler çatışması ve inanç bunalımı yaşayan” (Gündüz, 2007, s. 343) Ayhan, bundan kaçma veya kurtulma yolları arasa da bunu başaramaz: “Yapılacak hiçbir şey yoktur, yardım etmek çok güçtür. Bilirim... Çünkü ben de her gece tam üç kişiye hesap veriyorum... Birincisi buradan yedi kurşunu; öteki ikisi de mağarada; henüz çocuk sayılırlardı... Hiç unutamadım. Ben unutsam bile ötekiler unutmuyor. Her gece yeniden öldürüyorum onları.” (Eroğlu, 2007, s. 292).

Ayhan, neyi niçin sorguladığı sorunsalını da yoğun bir şekilde yaşar. Çünkü o, Papaz'ın deyimiyle bir lütuf olan bu yaşamın insan eliyle kaosa dönüştürülmesinin kabul edilemeyeceği fikrini benimserken savaş ve şiddet kararı veren, yöneten iktidarlara da eleştiride bulunur: “Neden o öldü? Bu Allah'ın belası dağda kim seçiyor ölüleri? Midem bulanıyor, kusacağım. Aşağıda Çavuş, burada Rifat... Kurşunlar yaşamı sevenleri mi bulacak hep?” (Eroğlu, 2007, s. 233). Yazar, savaşı “güzele hayat hakkı tanımayan yıkıcı” (Aytaç, 2016, s. 338) bir olgu olarak tasvir eder.

Savaş karşıtlığı teması, bazen modern dünyaya öncülük eden ülkelere eleştiri bağlamında sunulur. Savaş, Batılı ülkelerin silahlarının pazar payını genişletmek ve rakip ülkelerle rekabet etmek amacıyla geri kalmış ülkelerin deney alanı olarak kullanmaları bağlamında işlenir: “Vahşet, barbarlık, tanklar, toplar, uçaklar ve napalm, diyorum, hepsi siz Batılıların mirası insanlara. Nasıl daha çok, nasıl daha iyi insan öldürülür, siz öğrettiniz bize.” (Eroğlu, 2007, s. 206).

Eroğlu, metnin genelinde vermek istediği savaş karşıtlığı fikrini de sorgulayarak gerçekte asıl savaşın insanlar arasında olmaması gerektiği tam tersine insanın asıl savaşının kendisiyle olması gerektiği tezini savunur. Bu anlamda varoluşçuluk felsefesine yaklaşan yazar, bireyin mevcut düzeni sorgulamasıyla özgün bir kimliğe erişebileceğini dile getirir. Romanın ana kişisi Ayhan, bu misyonu temsil ediyor gibi gözükse de onun entelektüel birikimi, buna uygun bir duruş sergilemesine yetecek derecede değildir. Ayhan, savunduğu fikirler uğruna çeşitli olumsuzluklara katlanmış olsa da onun savaşa katılması, insan öldürmesi fikirlerinin yaşamına yön verememesinin neticeleridir. Ayhan'ın iç dünyası ile dış dünyanın uyuşmaması neticesinde *"tetiği son kez çekip kurtulmak"* (Eroğlu, 2007, s. 113) için intihara teşebbüs etmesi, iradesinin eylemlerine yön verememesinin somut halidir. Eser bu yüzden *"pişmanlığın ve suçluluk duygusunun anlatısı"* (Oktay, 1995, s. 225) olarak tanımlanır.

Varoluşçu yazarlar metinlerinde *"yalnız ve tecrit edilmiş birey[in], kendi hareket tarzıyla ilgili kararları[nı] tam bir yalnızlık içinde verme"* (Schaff & Gaidenko, 1966, s. 16) uğraşındadırlar. Eroğlu da romanda suçluluk ve pişmanlık yaşayan kişilerin ruhsal dünyasını verme peşindedir. Yazar, bu hususu kişilerin çelişkileri üzerinden işler. Özellikle Ayhan bu yönüyle özgün bir karakter olarak öne çıkar. Öte yandan yazarın Ayhan karakterinde *"ulaştığı başarıya kadın kişilerinde"* (Naci, 2000, s. 191) ve diğer erkek kişilerde ulaşamaması eserde bir kusur olarak öne çıkar. Fahri Özer, bunun sebebinin yazarın ikincil kişileri ana kahraman Ayhan'ın vurgulanmasına yardımcı olmak için yaratılan tipler biçiminde sunmasına bağlar:

Bu kişiler romanın pek çok yerinde karşımıza çıksa da, birbirine benzer, kısa ve anlam olarak zayıf cümlelerle bize tanıtılıyorlar. Hepsi de Ayhan'ın kişiliğinin belirlenmesine yardımcı olmak için yaratılan "tip"lerden öteye geçemiyor. Örneğin Rezzan. Ayhan'ın sevgilisi konumunda. Kimdir, neyle uğraşır, ne düşünür? Bu soruların yanıtları yok. Sadece Ayhan'ın sevgilisi olduğu, Ayhan'la uğraştığı ve Ayhan'ı düşündüğü için romana girmiş biri olarak karşımıza çıkıyor. Zafer ise daha değişik bir konumda. Hem de Ayhan'ın en çok sevdiği, değer verdiği ve kurtuluşunu onda gördüğü halde roman boyunca bir-iki yer dışında düşüncesine rastlamak olanaksız. Romanın en politik kişisi olarak Halit: Sadece Zafer ve Ayhan'a "dünyanın değişmesi gerektiğini" söylediği, onlara politik bir kimlik kazandırdığı için yaratılmış.(1984, s. 30)

Yazar, resmî ideoloji tarafından bireyin zihnine kazınan "düşman" olgusunu da eserde sorgular. Roman, resmi ideoloji tarafından ülkenin her tarafının düşmanlar tarafından sarıldığı paranoyasının topluma aşılaraq suni olaylarla gündem oluşturulmaya çalışıldığı fikri çerçevesinde ilerler. Bu anlatım esnasında düşmanla karşılaşan bireyin, aslında bir şaşkınlık yaşadığına şahit olunur. Ayhan, söz konusu düşmanın da bizim gibi canlı, sıcak ve insan olduğunu fark eder; yani özgün ve özgür iradesi devrededir ve tam da içsel savaşın başladığı zamandır. Ayhan için pandora kutusu açılmıştır ama artık çok geçtir:

Hücum! Ve düşman; görüyorum. Soyut bir kavram değilmiş. İşte karşımızdalar. Hiç duraklamadan birbirimizin içine giriyoruz. Gece kolayca öldürüp kolayca öldürülecek kadar aydınlık... Herkes kurbanını ya da celladını seçmiş bile. Bir an bu kargaşayla

ilgim yokmuş gibi geriye dönüp uzaklaşmayı düşünüyorum... Gözlerimi açıyorum mavi üniformasının içinde kara bıyıklı bir adam var karşımda. Benimki bu, diye düşünüyorum. Kurbanım ya da celladım bu. Oysa bu düşmanı tanıyorum, çevremde görmeye alıştığım adamlardan biri. Adam, süngüsünü geri çekip yeniden saldırıyor. Yana dönüyorum, omuz omuza geliyoruz. İki insan, aynı türden iki canlıyız biz. Yüreğimi müthiş bir pişmanlık dolduruyor. Seni tanıyorum, diye bağıriyorum: Sen insansın... Seni öldürmek istemiyorum! Kaç buradan! ... Canlı, diye düşünüyorum. *Canlı ve sıcak.* (Eroğlu, 2007, s. 101)

2. Sosyalizm

Issızlığın Ortası romanındaki karakterler politize olmuş kişilerdir. Kahramanlar ilişkilerini, arkadaşlıklarını, sevgilerini, kavgalarını çoğunlukla siyasi görüşleri doğrultusunda yaşamayı tercih ederler. Gerek Ayhan gerekse de diğerleri, ilk gençlik yıllarında hayatı, dünyayı değiştirme uğraşında olan; resmî söylemle bu anlamda uyuşmayan, onun tavrını eleştiren ve bu uğurda kavgalara tutuşan bireylerdir. Eser kişileri halkların eşitliğine inanan, toplumdaki sınıf farklılığını reddeden ve iktidara başkaldırarak yönetime talip olan sosyalist görüşlü kimselerdir. Bunu yapmaları lazım; çünkü insanlığın onlara ihtiyacı vardır ve insanlığın kaderi onların elindedir. Bu kaderi değiştirmek ise sorumluluk sahibi olanlara nasip olacaktır ve onlar toplum nezdinde ileride kahramanlar diye sıfatlandırılacaklardır: “Sorumluluğu duyan tek insan olsan da, tek başına kalsan da vazgeçmemelisin. Neden dünyayı değiştirmeye kalkıştın, diye sormuştunuz. Belki bu sorumluluk.” (Eroğlu, 2007, s. 132).

Ayhan ve arkadaşlarının benimsediği politik fikirler zamanla, tecrübeyle değişecektir. Yaşamdaki sorumlulukları arttıkça, birbirlerinden koştukça ve asıl mücadelenin insanın kendisiyle olduğunu anladıkça her biri kendini yaşamın çok farklı kulvarlarında mücadele ederken bulur. Neticede değişimler, pişmanlıklar da baş gösterecektir. Tam da bu noktada Nalan sahnededir Ayhan’a hitap ederken: “Beni dinlemesen de bağıracam, hayatım yanılığarla geçti. O zamanlar hepimiz bir aradayken düşündüğümüz şeyleri hayatta yaşayabilir gerçekler sanıyordum. Değildi.” (Eroğlu, 2007, s. 213). Bu tecrübe roman kişilerinin “insanlığın değerlerine artık” (Enginün, 2005, s. 368) inanmamasına sebep olacaktır.

Gençlik yıllarını devrim hayalleriyle geçiren Ayhan ve çevresi, gerçek yaşamda farklı bir hayatın hüküm sürdüğünü tecrübe ettikçe fikirsel devrim yaşarlar. Önceki katı düşüncelerine göre liberal bir çizgiye kayarlar. Fethi Naci’nin ifadesiyle artık “devrimci gençler yok, genç insanlar var” (2000, s. 192) *Issızlığın Ortası* romanında. Roman kişileri daha önce savundukları ve yaptıklarıyla ilgili eleştirel bir tutum benimserler. Bu durum onların “hainlik ve döneçlik”le (Eroğlu, 2007, s. 274) yaftalanmasına da sebep olur.

Romanın tematik yönlerinden biri de toplumsal devrim fikrini savunanlar ile kapitalist dünyada maddi konum elde eden kişilerin çatışmasıdır. Eskiden sınıf farklılığını savunanlar zamanla üst sınıfa çıkmışlardır ve zengindirler. Fikirleri ile yaşamlarının çelişkinin yüzlerine vurulmasından da rahatsız olurlar. Bahsettiğimiz fikirsel dönüşüm özellikle Naci karakterinde somutlanır; çünkü Naci, eskiden yoldaş grubundan olup sonradan iş hayatına atılınca “artık bizim de bir hizmetçimiz var...”

Gördüğünüz gibi yine zenginiz" (s. 274) diyen elit sınıf mensubu biridir. Naci, yıllar sonra Ayhan ile karşılaşınca yeni fikirleriyle ve konumuyla Ayhan'ı misafir eder. İki arkadaşı, eski söylemleri ile yeni konumlarının çarpışmasıyla olağan olarak münakaşa yaşarlar.

Romanda, sosyalizm fikrini hem ilk gençliğinde hem de olgunluk döneminde benimseyip politik fikirlerinden dönmeyen, değişmeyen; kendinden ve duruşundan ödün vermeyen, baskılara boyun eğmeyen, hem sisteme hem de "dönelere" inat yoluna devam eden solcu bireyi Halit temsil eder:

Bak, diyor Halit. Her şeyi, böyle dramatikleştirme. Hiçbir hayat yenilmeden, geri çekilmeden kazanılmaz... Sır falan yok bu işte. Sorun inanmak, kendini hareketle özdeşleştirmek. Zafer, Ali, sen hiç bu anlamda inanmadınız. Sürdürmeye çalışıp kaybettiğiniz kavga, kişisel bir kavgaydı. Eğer inanıyorsan, kavganın, mücadelenin hayatına egemen olmasına izin vermelisin. Ama siz, inancın ve hareketin kişiliğinize hükmetmesine karşı koydunuz. (Eroğlu, 2007, s. 333)

Yazar, sol fikirleri benimsemiş kahramanları idealize ederek okura sunmaz. Eser kişilerini "biz kahraman mıydık, korkmuş muyduk, dengesiz miydik, bilmiyorum" (Eroğlu, 2007, s. 279) şeklinde özeleştiriyeye tabi tutan yazar, kahramanları yaşamları ve kusurlarıyla bir bütün olarak resmeder. Yazar, roman boyunca sosyalizmin propagandasından ziyade önceleri bu fikri benimsemiş ama zamanla görüşleri değişmiş Ayhan, Ali, Halit, Nalan, Naci gibi karakterlerin açmazlarına odaklanır. Bunları kendileri, geçmişleri ve fikirleriyle hesaplaşma derdinde olan bireyler olarak resmeder.

Ayhan, üniversite yıllarındaki fikirlerinin gerçek hayatta uygulanabilirliğinin çok zor veya imkânsız olduğunu fark ettikçe sürekli bir sorgulama, hatalarını düzeltme telaşında bulur kendini. Fakat bu telaş, bu uğraş onu zihinsel olarak yeni labirentlere, dipsiz kuyulara sürükler. Ve sürekli "biz nerede yanlış yaptık" sorusunun cevabını aramakla geçirir zamanını. Artık ne Ayhan eski Ayhan'dır ne de arkadaşları: "Ne zaman önümüzdeki duvarı yıksam arkasında yenisiyle karşılaşırım. Bu, bizim gibilerin anlayamayacağı, çözemeyeceği bir sır, diyorum bir fısıltıyla... Nerede yanlış yaptık biz?" (Eroğlu, 2007, s. 287).

Ayhan, savaştan ve intihar teşebbüsünden sağ kurtulduktan sonra maziye dönme telaşına girer. Geçmişî yâd etmek ve tekrar yaşamak için Ankara'ya gelir fakat her şeyin değiştiğini görür ve hayal kırıklığına uğrar. Gençliğinde idealist bir sosyalist olan Ayhan özellikle Nalan ile girdiği diyaloglarda hem sol bakış açısına hem de düştükleri çelişkili duruma eleştirel bir tavır takınır:

"Doğrusunu söylemek gerekirse biz inancımızı hayat kurarken engel diye aldık hep. Kadınlık, kahramanlık, yalnızlık, korkaklık uğruna her şeyi feda ettik... İçimde, kafamda cevabını vermekten korktuğum bir soru var. Acaba hayatımızı boşuna mı harcadık biz?" (Eroğlu, 2007, s. 108).

Ayhan, eski arkadaşları ile karşılaşmalarında her şeyi tekrar kurcalar. Zaten intihar teşebbüsüyle kendinden başlamıştı bu kurcalamaya fakat şimdi sıra maziye deşmeye gelmiştir ve o mide kramplarına sebep olanları kusmak istercesine geçmişinde ne varsa her şeyi -olayları, kişileri, kavgaları ve fikirleri- yeniden anlamlandırma adına

eleştirmeye, doğruları bulmaya çabalar. Bunu sadece Ayhan yapmıyor; Naci de bunların hesabını zamanında yapmıştır ve Ayhan'la bu konuda sürekli tartışmalara girmektedir. Bu bağlamda *Issızlığın Ortası* romanı, dönemin sosyalizm anlayışını da eleştirel bir tarzda ele alarak, solun niçin başarısız olduğu sorusunu irdeleme uğraşındadır: “Siz çılgınlığı kahramanlıkla eş tuttunuz. Ne kahramanlığı. Kahramanlık adına içinizdeki şiddeti, o pislikleri kustunuz[...] Ölüm mü? Ne ölümü. Göze almadınız, peşinde koştunuz ölümün. Kendinizden öç aldınız. İntihar ettiniz siz” (Eroğlu, 2007, s. 279-280).

Romanın tematik karakterlerinden biri şüphesiz Ali'dir. Ali, dönemin direnen ve davasını sürdüren solcusunu temsil eder. Ama onun savundukları artık sözden ötesine geçemeyecek kadar etkinliğini yitirmiş, eylemden uzak, pasifize olmuş; topluma yarar sağlama fikriyle yola çıkmış ama kendi zaruri ihtiyaçlarını bile karşılamaktan mahrum, aciz, silik, faydasızdır. Çünkü Ali, gözaltındaki işkencede beline aldığı öldürücü bir darbe sonucu yıllardır yatalaktır. Tam da bu noktada Ayhan, ölümle pençelesen Ali'nin, içinde bulunduğu paradoksal durumdan, dönemin sol hareketine dair eleştirilerini ironik bir üslupla aktarır:

Evet, hedefi büyük seçtik; gel gör ki altında ezilmekten de kurtulamadık. Şimdi çok gülünç geliyor. Kahraman olacaktık, tıpkı ortaçağ şövalyeleri gibi. Olduk mu? Tavuk boğazlayamayan bir kahraman. Galiba biz sonu gelmiş kavramlara sığındık bu kavgada. Dünyayı değiştirecektik, ama değiştirmeye çalıştığımız dünyanın ne denli değiştiğini kavrayamadık. (Eroğlu, 2007, s. 105).

3. 12 Mart Askerî Darbesi

Mehmet Eroğlu, ilk dönem romanlarının “1968 kuşağı diye adlandırılan, kendilerini kurtarıcı gibi gören, genç romantik eylemcileri, onların dramlarını ele” (Baysal, 2022, s. 17) aldığını ifade eder. *Issızlığın Ortası* romanında 1970'li yılların siyasi atmosferini yansıtan unsurlar, metin içine genelde simgeleştirilerek okura sunulur. Yazar bunu yapaylıktan uzak, gerçekçi bir atmosferde resmeder. Romanda mevsim hep kış, soğuk ve ayazdır. Kış mevsimine ait olumsuz imajlar, dönemin politik baskısının ve şiddetinin kişilerin ruhsal dünyasındaki yansımalarını sembolize eder. 1970'li yılların siyasi ve toplumsal hesaplaşmaları güvenlik oluşturma bahanesiyle başvuru sertlikler, roman kahramanlarının hem psikolojilerini etkiler hem de çevreleriyle iletişimlerinde sert, tutarsız davranışları şeklinde yansır. Eroğlu dönemin bu yönünü romanda öne çıkarmak için özellikle “tutsaklığı, keskinliği ve psikolojik aşırılığı temsil eden” (“Uygarlığımızın savaşa karşı olduğunu sanmıyorum”, 1984, s. 55) Ayhan'ı ana kahraman olarak seçtiğini belirtir. Dönemin politik ve askerî tutumları, toplumda kaos oluşturmuştur. Yeni yönetimde asker vardır ve en önemli hedefi komünizm ile mücadeledir ki hedeftekiler de solculardır. Kimsenin can, mal güvenliği yoktur; yarına sağ çıkma garantisi yoktur. Her an herhangi birileri çeşitli bahanelerle gözaltına alınabilir, hapse atılabilir veya işkence görebilir.

Roman kişileri çoğunlukla romantik devrimciler olarak tasvir edilir. Gençliklerinde idealist olan bu kişiler, fikirlerini gerçek yaşamda uygulama imkânı bulamayınca bunalım yaşarlar. Bunlar için ölüm bir kurtuluş yoludur. Bu yüzden ölmek isterler. Çünkü devrim umutları 12 Mart darbesiyle bitmiştir. Ve umut olmayan yerde yaşama

sevinci, idealler, arkadaşlıklar kısaca hayat yaşanmaz. Bu yüzden bu devrimcilerin geneli “ölüme kolayca rastlanabilecek bir yerde” (Eroğlu, 2007, s. 98) olmayı arzularlar.

1970’li yılların siyasal baskısının yanında romanın kurgusunu oluşturan en önemli unsurlarından biri de bireyi sindirme, ispiyonlama ve aralarına “muhibir” (Eroğlu, 2007, s. 324) sokma anlayışıdır. Bu unsurlar sayesinde romanda gerilim sürekli canlıdır. Dönemin yönetim anlayışında bireyleri sindirmenin, sosyalist veya komünist fikirlerinden uzak tutmanın başka bir yolu da para ve güzel kadınlardır. Fazıl, üniversitede solcu gruplara takılan biridir. Aynı zamanda muhibir olan Murat’ın solcu grubun arasına sızmasıyla Fazıl’ı zengin ve güzel bir kızla tanıştırması ve Fazıl’ın daha sonra solcu arkadaşlarını terk etmesiyle neticelenecektir. Çünkü Fazıl’da zenginlik ve kadın zafiyeti vardır:

Korktun... Seni seçtiler çünkü korkuyordun. Arayıp bulmakta ustadırlar. Karın olacak bir kadın vardı, onlar da kullandılar. O güzel kadını elinden alabileceklerini söylemişlerdir mutlaka, anlatırsan kurtulursun demişlerdir... Karın olmasını istediğin kadın, erişebileceğin zenginlik, hepsi gidiyordu elinden. Bütün hayatını etkileyecek bir karar vermen gerekti. Oyunla gerçek arasında bir seçim yapmaya zorlandın. Ya yakışıklı, zengin, güzel bir kadının kocası olacaktın ya da kahır dolu bir hayatın sahibi. Önüne sürüp seç dediler. (Eroğlu, 2007, s. 323)

Romanın öne çıkan yönlerinden biri de baskı ve şiddetin bireyin özel hayatında “sado-mazoşist öğeler” (Oktay, 1995, s. 228) eşliğinde sunulmasıdır. Özellikle Ayhan karakterinde somutlaşan bu şiddet unsuru, onun kadınlarla ilişkisinde cinsel saldırganlık sergilemesiyle neticelenir. Ayhan’ın sevişme ile saldırganlığı birbirine karıştırması, 12 Mart döneminin bireydeki olumsuz neticeleri bağlamında aktarılır. Ayhan, siyasi hayatındaki başarısızlığının intikamını adeta cinsel ilişkilerinde saldırıya geçerek telafi etme peşindedir: “*Seninle yatmak nasıl olur diye, yıllarca taşralı bir kız gibi aptalca hayaller kurdum. Dün gece boyumun ölçüsünü aldım. İğrençti. Sevişmedin, tecavüz ettin bana. Sanki öldürmek istiyordun. Aman Tanrım...*” (Eroğlu, 2007, s. 73).

Topluma egemen belirsizlik ve kaygı romandaki kahramanların iç dünyalarına da yansır. 12 Mart döneminde uygulanan sıkıyönetim, bireysel hak ve özgürlükleri olabildiğince kısıtlar. Tutuklamalar, işkenceler adeta bir furya haline gelir. Antidemokratik uygulamalarının romandaki yansımalarından biri işkencedir. Resmî ideolojiyi benimsememiş bireylerde gözaltına alma, ona işkence etme hatta onu imha etme çok da yadırganmayan tutumlar olarak resmedilir. Bu durum romanda Ali şahsında sembolize edilir. Ali, sol örgütlerin çeşitli eylemlerine katılmış biri olarak görüldüğü için gözaltına alınmış, “*üç gün boyunca*” (Eroğlu, 2007, s. 189) işkence görmüş ve bundan dolayı yatalak kalmıştır. Tüm bunlara rağmen Ali ötmemiş, dönikleşmemiş, davasına ve yoldaşlarına sadık kalmıştır. Zaten sonradan yavaş yavaş, yıllarca yatalak kalarak ve ölümü yaşarken duya duya tadacak olan yine Ali’dir. Ama tüm bunlar Ali’nin kahraman olmasını sağlamayacaktır.

Romanda siyasal sistemin devletin tüm olanaklarını kullanarak kavram kargaşası yoluyla, ahlaki değerleri ajite edip kitleleri marşlarla, türkülerle, sloganlarla savaşımlara, ölümlere yönlendirdiği tezi de işlenir. Roman, dönemin zor şartlarını irdelerken, okura devletin gücünü elde tutup zulmeden siyasal sistemin dinî akımları, grupları

kullandığı, onlardan destek gördüğü fikrini de işler. Din-siyaset ilişkisi eserde bireyin inanç sorunsalı yaşaması bağlamında tasvir edilir: “*Din, parti, ideoloji? Bunların hangisinin sonu bunca vahşet ve işkenceye değer?*” (s. 98). *Her şeyden bir parça da olsa, o [Tanrı] da sorumlu değil miydi? Kutsal kitapların hepsinde öldürme, diyordu, ama Tanrı adına öldürülenler kadar çok insanoğlu öldürmeyi başaramadı kimse.*” (Eroğlu, 2007, s. 266).

4. Devlet – Birey İlişkisi

İssızlığın Ortası romanında temel gerilimlerden biri iktidar ile kitlelerin ilişkisidir. İdeal anlatılarda iktidar, tüm topluma ve dolayısıyla da bireye tarafsız, insancıl, adalete dayalı sistemleri uygulayan erk olarak tanımlanır. Roman bu minvalde incelediğinde devlet bu kapsamın dışında konumlandırılır. Romanda sunulan devlet, kitleleri kendi amacı doğrultusunda kanalize eden, birbirine düşüren, kaos ortamı oluşturarak başka unsurları gizlice devreye sokmaya çabalayan ve bundan çıkar elde etmeyi amaçlayan bir aygıt olarak tasvir edilir. Eserde kişiler devlet tarafından kullanılan bireyler olarak görülür. Fakat kişilerin çoğu, siyasal sistemce kullanıldıklarının farkında değildirler. Ayhan şahsındaki kimi monologlar bize kişilerin bunun farkında olduğunu sandığı anda bile ne güçlerinin ne de iradelerinin bunu düzeltmeyeceğini işaret eder: “*Artık hiçbir şeyden emin değilim. Kimin kurtuluşu aradığını, kimin efendi, kimin köle olduğunu, kimin kime hükmettiğini, hangimizin ötekine eziyet ettiğini bilmiyorum.*” (Eroğlu, 2007, s. 220).

Romanda üst sınıfa mensup bazı kişiler, iktidar taraftarları olarak tasvir edilir. Onlar, bu itaatin karşılığında iktidarca ödüllendirilirler. Ferda ve ailesi romanda İttihat-Terakki ve Cumhuriyet iktidarlarının burjuvazisini temsil eden kişilerdir. Ferda, Selanik kökenli bir zengindir. Özellikle Ayhan ile Ferda'nın amcası arasında geçen diyaloglar dönemin yönetici ve bürokrat sınıfının iktidara yaslanarak sosyal statü elde etme anlayışını yansıtmaya bakımdan dikkat çekicidir:

Bizim babamız, rahmetli, Paşaydı. Hem de halis Osmanlı paşası. Ah sen bizim küçüklüğümüzü görmeliydin... Konaklarımız, cariyelerimiz varmış... Ama ben yetişemedim. Babam Prens Sabahattin taraftarıymış. Meşrutiyet'te İttihatçı olmuş. Önce Enver Paşa'ya sonra Kemal Paşa'ya askerlik etmiş. İstanbul'daki evleri Enver Paşa, buradakileri Mustafa Kemal vermiş. Biz ailece Atatürkçüyüzdür... Babam Masondu... Ben de Masonum. Ne kötülüğü var? Nazmi, Ferda'nın babası Mason olmadığı için kaybetti her şeyi. Aslında hak etmişti. Ailemizin yüzkarasıydı. 1954'ten beri Demokrat Partiliydi, sonunda iflas etti ve öldü. Değer miydi? (Eroğlu, 2007, s. 163-164)

İktidarın romanda öne çıkan esas çelişkisi bireylere, gruplara yandaşken de karşıtken de potansiyel düşman gözüyle yaklaşmasıdır. Bu husus romanda devletin paradoksu bağlamında sunulur. Ayhan, gençliğinde iktidarın benimsemediği sosyalist fraksiyonların fikirlerini benimsemiştir fakat Kıbrıs'ta savaşı bu fikirlerini değiştirir. Savaştan sonra hümanist bir duruş benimser ve siyasal siteme de muhalif durmaz. Ama iktidar Ayhan'ın peşini bırakmaz; zaman zaman farklı sebeplerle onu sorguya çekmeye devam eder. Oysaki Ayhan, Kıbrıs'ta devlet için savaşmış, kan dökmüş ve insan öldürmüş biridir. Bütün bunlar bile siyasal sistemin Ayhan'a bakışını değiştirmez; çünkü Ayhan devletin gözünde hala potansiyel bir muhaliftir.

İssizliğin Ortası romanı, kuruluştan beri halkın örnek alması için idealize edilen yeni model fikir, kültür ve yaşam biçimini temsil eden Cumhuriyet bireyi ile Anadolu insanının zıtlıklarını ironik bir üslupla sunar. Bu yönüyle roman, uzun zamandan beri siyasal sistemin benimsemiş olduğu Cumhuriyet söylemini ve değerlerini topluma benimsetmede başarılı olmadığı tezini de savunur.

Devletin iç politikadaki en önemli hedeflerinden biri Cumhuriyet bireyini oluşturma ve bunu Anadolu'ya bir model olarak sunmaktır. Böylece birey ve toplum o müreffeh, ilerici, çağdaş, medeni seviyeye erişecektir. Kendisini resmî "*ideolojinin gerçek üreticisi ve asıl sahibi olarak gören*" (Öngider, 2005, s. 495) siyasal sisteme göre bu model oluşturulurken var olan değerlere, anlayışa, kültüre, inanca ait kodlar kökten değiştirilmelidir. Bu bağlamda romana bakıldığında aynı kuşağın zıt kutuplarında yer alan anlayışların yazar tarafından metinde gerilime dönüştürüldüğüne şahit olunur. Aynı ülkenin, aynı kuşağın, aynı bölgesinde birbirine inanç, kültür, değer, algı bakımından yabancı bireyler ve topluluklar eserde zihniyet çatışması yaşarlar. Roman kişilerinden Lerzan, Ankara'nın benimsediği ideolojiyi temsil eden kişi pozisyonundadır. O, aslen Anadolu'nun bir kasabasındandır ama yerele ait olana yabancıdır. Örneğin hayatında namaz kılan birini hiç görmemiştir. Gerilimin diğer tarafında ise Lerzan'ın ifadesiyle Erzincan mı Elazığ mı, neresi olduğu tam bilinmeyen o Anadolu'nun herhangi bir kasabasındaki teyzesinin hem Fransızca hem de İngilizce bilmeyen kızı vardır. Lerzan ve teyze kızı figürleri devlet ile onun yönettiği halkın çelişkilerini, zıtlıklarını, yabancılaşmalarını temsil ederler:

O sıra annem yeni ölmüştü; babam yurtdışındaydı. Gelinceye kadar teyzemlerde kalacaktım. Soğuk bir kış günü Erzincan'a mı yoksa Elazığ'a mı, işte öyle bir yere indim. Tren çok kalabalıktı, eniştem zor buldu beni. Hayatımın en ilginç gecesi idi. İlk kez birinin namaz kıldığını, o akşam eniştemin halıya benzer küçük bir kilimin üstünde eğilip kalkmaya başladığını gördüm. Çok kötü bir kasabaydı. Durmadan kar yağıyordu. Kendimi bilinmeyen bir ülkede, benden çok değişik insanlar arasında buldum. Teyzemın kızına öfkelenince, Fransızca küfrü basıyordum. Tabii tek kelime Fransızca bilmiyordu. Benden öç almak için bulduğu zayıf nokta neydi, biliyor musun? Hiçbir Türkçe şarkıyı sonuna kadar bilmiyor muşum. Çok aptaldı. (Eroğlu, 2007, s. 284)

Yazara göre siyasal sistem geçmişle bağ kuramamıştır. Cumhuriyet rejimi, kendi ideolojisini temellendirmek için yeni ilkeler oluşturur ve toplumdaki bunu benimsemesini ister. Bu ilkelerin dışında kalan unsurları çoğunlukla yasaklar. Yeni rejim, imparatorluk toprakları üzerine kurulmasına rağmen imparatorluktan kalan kültürel kodlara sırtını çevirir. Jale Parla, bu durumun sonucu olarak Türkiye'nin "*ulusun kültürlü seçkinleri tarafından tanınmayan*" (2007, s. 404) ve kendi değerlerine yabancı bir ülkeye dönüştüğünü söyler. Yeni sistem, kendi ideolojisi dışında kalan her şeyi "*bizler Türkiye Cumhuriyeti'nin subayları ve yurttaşlarıyız. Osmanlılık geride kaldı*" (Eroğlu, 2007, s. 234) anlayışıyla reddeder. Romanda, siyasal sistemin tek tipçi bir nesil oluşturmaya çalışması yozlaşmış, kendine, değerlerine yabancılaşmış; yeni ama içi boş, gösteriş meraklısı başka bir kuşağın yetişmesine sebep olduğu fikri bağlamında sunulur.

Sonuç

Issızlığın Ortası romanı, politikadan yola çıkarak insanın çatışma, şiddet ve savaş eğilimlerini, Ayhan ve etkileşimde bulunduğu şahıslarda somutlaştırıp irdeleyen bir eserdir. Metinde anlatılanlar, 1970'li yıllar Türkiye'sinde meydana gelen sosyal ve siyasi hadiselerle dayanmaktadır. Yazar bu dönemde yaşanan gerçek olayları kurmaca düzleme indirgeyerek dönemin sol anlayışını, bu anlayışın hatalarını, tutarsızlıklarını ve kavgalarını kahramanlar ve mekânlar aracılığıyla somutlaştırarak döneme eleştirel bir üslupla yaklaşır. Romanın çerçeve vakası, Ayhan ve arkadaşlarının gençlik yıllarında benimsediği politik tutumların yaşamlarını umulmadık şekilde olumsuz etkilemesine dayanır. Eserin asıl vakası ise bu kişilerin yaşadığı pişmanlık/suçluluk hali ve bunu telafi etme arayışıdır. Romanın odak noktası, önceleri kendilerini devrimci olarak tanımlayan sonradan farklı sosyoekonomik statüler elde eden kahramanların geçmişleriyle hesaplaşmasıdır. Eser, Türkiye'de meydana gelen darbeleri, şiddet olaylarını, iktidarın politik duruşunu, aynı coğrafyadaki farklı fraksiyonların gerilimini, iktidar ile çeşitli sosyal sınıflar arasındaki kültür, inanç çatışmalarını Ayhan ve çevresindeki insanlar bağlamında anlatır. Özetle *Issızlığın Ortası* romanı, ütöpik genç devrimcilerin hüsrarla sonuçlanan yaşam serüvenlerinin hikâyesidir.

Extended Abstract

The political and social events experienced in Turkey between 1960 and 1980 not only changed the way of life, but also gave shape to the identity of the period's literature. The traces left in the social memory of these years, known as the period of coups, appear as a subject/theme in many literary texts. This study aims to examine the political reflections of Mehmet Eroğlu's novel *the Middle of Solitude*, which was written in the 1970s and carries traces of the political, military and social events and phenomena of Turkey at that time. Since Eroğlu is a writer who was influenced by the political and social conditions of the period he witnessed, it would not be wrong to evaluate the people and events at the center of the fiction in novel *the Middle of Solitude* as reflections of the people and actions that the author came into contact with in his real life.

In the novel *the Middle of Solitude*, the political atmosphere, individual phenomena, social turmoil, Turkey's domestic and foreign politics, the struggle of the official ideology and the people/classes that do not adopt it, are depicted through the main figure Ayhan and the people he communicates with. The narrative time of the novel is January-February 1975. The author extends the time to cover the years 1963 and 1975 with the flashback technique. The events described include the leftist actions of the period that developed around Ayhan, the Cyprus Operation, and the political atmosphere of Turkey.

Through Ayhan, Eroğlu presents war and violence in general, the Cyprus War in particular, the coup of March 12, 1971, the right-left conflicts on the eve and after the coup, the attitude of the official ideology towards the events, the relationship between religion and politics, and ultimately the political reflections of all these on the individual. Although the novel highlights the drifting of individuals in their individual

lives, it depicts the political panorama of the period in which political turmoil was experienced in the background of the work, around the subjects of anti-war, socialism, and coup. The author presents these issues in the context of the left's self-criticism in the text.

The Middle of Solitude, the heroes who define themselves as revolutionaries at first and then gain different socioeconomic statuses come to terms with their past. The work tells about the coups, violence, the political stance of the government, the tension of different factions in the same geography, the conflicts of culture and belief between the government and various social classes in the context of Ayhan and the people around him. In summary, the novel *the Middle of Solitude* is the story of the life adventures of utopian young revolutionaries that ended in disappointment.

Kaynakça

- Aytaç, G. (2016). *Çağdaş Türk romanı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Aytaç, G. (1984). İssızlığın ortasında. *Sanat Rehberi*, 4, 17-18.
- Baysal, N. (2022). Mehmet Eroğlu ile edebiyat üzerine. *Mahal Edebiyat*, 12, 17. Erişim adresi: <https://mahalededebiyat.com/mehmet-eroglu-ile-edebiyat-uzerine/>
- Enginün, İ. (2005). *Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Eroğlu, M. (2007). *İssızlığın ortası*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Gündüz, O. (2007). Cumhuriyet dönemi: roman. *Türk edebiyatı tarihi 4*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kahraman, H. B. (1984). Romanda bilinçlenme ve Eroğlu'nun romanı. *Sanat Olayı*, 26, 66-67.
- Naci, F. (2000). *Türk romanında ölçüt sorunu, eleştiri günlüğü I*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Oktay, A. (1995). *Türkiye'de popüler kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Öngider, S. (2005). *Kavram sözlüğü* (F. Başkaya, ed.). Ankara: Maki Basın Yayın.
- Özer, F. (1984). Mehmet Eroğlu İssızlığın Ortasında. *Yarın*, 37, 30.
- Parla, J. (2007). Modernizmden postmodernizme Türk romanı. *Türk edebiyatı tarihi 4*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Schaff, A. & P. P. Gaidenko (1966). *Marxizm Varoluşçuluk ve Birey* (E. Dinçer, çev.). İstanbul: De Yayınevi.
- Yürek, H. (2009). *Mehmet Eroğlu'nun romanlarında yapı, tema ve anlatım* (Doktora Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>
- <https://www.mehmeteroglu.net/biyografi/> Erişim tarihi: 17.02.2023
- (?), (1984). Uygarlığımızın savaşa karşı olduğunu sanmıyorum. *Yankı*, 696, 54-55.